

MEERTALIGHEID, TAALEWUSTZIJN EN VOCABULAIREVERWERVING

Met een groeiend aantal meertalige leerlingen is het belangrijk om de kracht van meertaligheid in te zetten voor taalverwerving. Aandacht voor meertaligheid kan leiden tot meer taalbewustzijn en meer begrip voor elkaar. Bovendien wordt het leren van nieuwe talen erdoor vergemakkelijkt, bijvoorbeeld bij vocabulaireverwerving.

SELIN ÖZÇELİK

Nederland is een multiculturele samenleving; er leven veel mensen met verschillende achtergronden en etniciteiten. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek had in 2023 maar liefst 26,3 procent van de bevolking een migratieachtergrond. In de praktijk betekent dit dat de Nederlandse samenleving meertalig is. In de Randstad spreekt meer dan de helft van de leerlingen thuis een andere taal. Van meertaligheid spreekt men wanneer een leerling meer dan één taal kan begrijpen, spreken of schrijven. Dat kunnen ook leerlingen zijn die een streektaal spreken of op school een vreemde taal leren. Eigenlijk is iedere leerling dus wel meertalig.

Dit werpt de vraag op of meertaligheid juist een voordeel is bij het leren van een nieuwe taal of een nadeel.

In het kader van mijn afstudeeronderzoek voor de masteropleiding tot eerstegraadsleraar Frans heb ik gekeken naar de positie van meertaligheid op school en de invloed ervan op vocabulaireverwerving. Het onderzoek is uitgevoerd op de OSG Hugo de Groot in Rotterdam-Zuid, waar bijna alle leerlingen meertalig zijn en uiteenlopende culturele achtergronden hebben. Om na te gaan welke talen leerlingen wanneer spreken, keek ik naar de verschillende contexten van hun taalgebruik. Ik maakte een onderscheid in de talen die zij thuis gebruiken, buiten de les op school spreken en in de les spreken en of die taal in de les

Foto: Tom van Limpt

werd gebruikt bij vocabulaireverwerving.

Van de respondentengroep van 35 leerlingen bleek dat zij thuis in totaal maar liefst 14 verschillende talen spreken. Vaak spreken leerlingen de Nederlandse taal in combinatie met een of meerdere thuishalen. Turks, Berbers, Portugees en Papiaments zijn de meest genoemde thuishalen. Buiten de lessen, maar wel op school is dat aantal veel lager; de 35 leerlingen spraken in totaal zes verschillende talen: Nederlands, Engels, Turks, Portugees, Papiaments en Crioulo. Buiten de les wil hier zeggen: op de gangen, in de kantine en op het schoolplein. In de les wordt dit aantal nog verder gereduceerd, daar is slechts nog ruimte voor schooltalen als Nederlands, Engels, Frans en Duits. Tijdens de

les maken leerlingen dus veel minder gebruik van hun meertaligheid dan daarbuiten.

Met een aantal leerlingen uit de respondentengroep met verschillende moedertalen besprak ik hun meertaligheid. Uit die gesprekken bleek dat leerlingen met verschillende moedertalen gelijkenissen konden benoemen tussen de talen. Opvallend was dat ze allemaal zeiden hun moedertaal niet te gebruiken bij het leren van een schooltaal, omdat deze naar hun mening te veel zou verschillen van hun moedertaal.

Om dit te verifiëren deed ik een experiment met hen. Ik vroeg hun om woordjes te leren op de manier zoals ze dat normaal gesproken ook zouden doen. Hierbij was het verzoek om per woord aan te geven of

ze een derde taal gebruiken en zo ja, welke taal dan. In alle gevallen bleek dat ze wel degelijk gebruikmaakten van een derde taal. Afhankelijk van het woord gebruikten ze het Nederlands, Engels of de moedertaal. Een voorbeeld hiervan is het Franse woord *four* dat 'oven' betekent. De Somalische leerling kon het afleiden van *foornada*, de Marokkaanse leerling kon het afleiden van *farran* en de Turkse leerling van *firin*. Voor deze leerlingen is het makkelijker om het woord *four* te onthouden door de letters *f* en *r*, die overeenkomen. Dit laat zien dat leerlingen hun talenkennis wel degelijk kunnen gebruiken bij vocabulaireverwerving, maar dat ze zich daar niet erg bewust van lijken te zijn. Onze gesprekken maakten leerlingen bewuster van het feit dat zij naast het Nederlands ook hun andere talen (kunnen) gebruiken bij leren van nieuw vocabulaire.

Common Underlying Proficiency

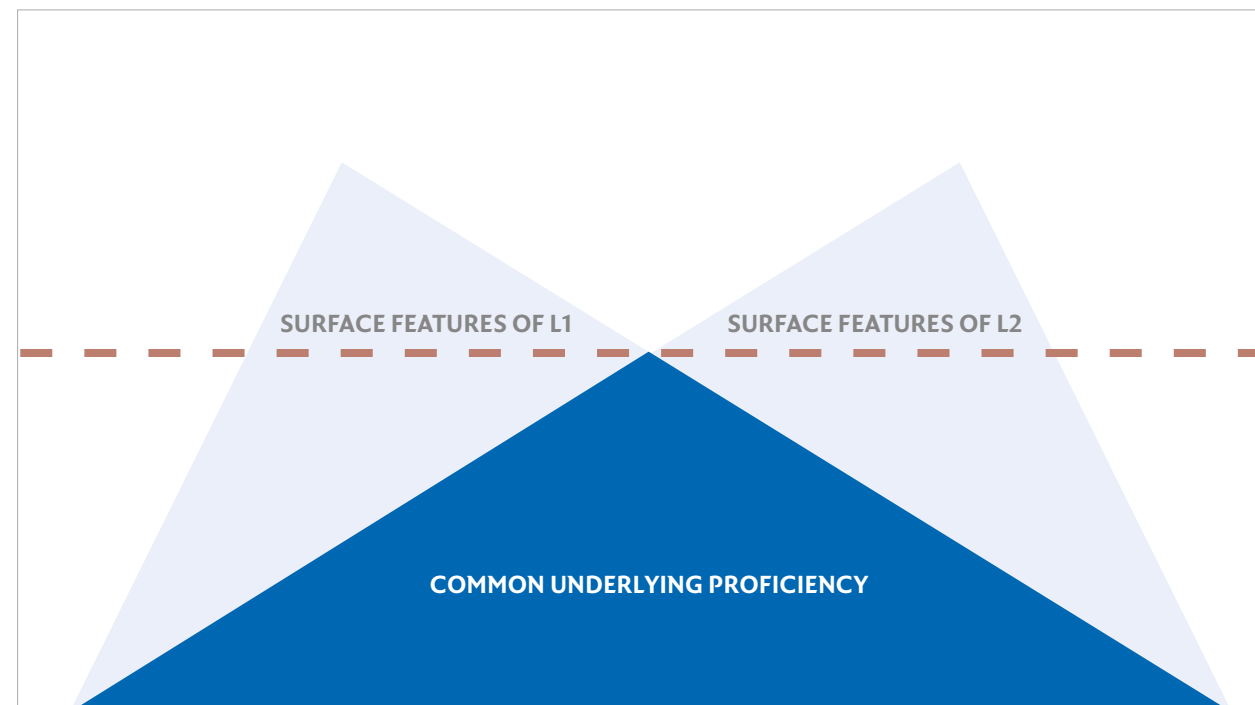
Om te begrijpen hoe meertaligheid werkt, kan de Common Underlying Proficiency-theorie van Cummins (1979) uitkomst bieden. Hij beschrijft meertaligheid als toppen van een ijsberg (zie figuur). Alles wat zich aan de oppervlakte bevindt, zijn de communicatieve uitingen in de diverse talen die iemand beheerst. Zo zien we in de klas leerlingen die thuis bijvoorbeeld Arabisch of Turks als eerste taal (L1) spreken en op school Neder-

lands, Engels, Frans of Duits als tweede taal (L2) leren.

Onder de oppervlakte bevindt zich in het grootste gedeelte van de ijsberg het gemeenschappelijk kennisreservoir (Common Underlying Proficiency). Hierin zijn de overeenkomsten te vinden tussen verschillende talen. Wanneer een leerling een taal spreekt, wordt dit gemeenschappelijk kennisreservoir geactiveerd. Dat betekent dat dan alle talen geactiveerd worden in de hersenen. Hoe meer talen een leerling spreekt, hoe groter dit kennisreservoir is. Het is dus een behoorlijk gemiste kans om geen aandacht te hebben in het onderwijs voor de andere talen die leerlingen spreken.

Meertaligheid in de les

Omdat er veel meertalige leerlingen zitten op de school waar ik onderzoek deed, heb ik ook gekeken naar hoe docenten hiermee omgaan. Ondanks het groeiend aantal meertalige leerlingen, wordt er door de meeste ondervraagde docenten niet specifiek aandacht gegeven aan de meertaligheid van leerlingen in de klas. Zo gaf maar liefst 60 procent van de ondervraagde docenten in mijn onderzoek aan dat volgens hen de meertaligheid van de leerlingen niet gestimuleerd wordt door collega's op school; 20 procent van hen wist niet of meertaligheid wordt gestimuleerd. In de praktijk blijkt dat een eentalig onderwijsmodel dus nog steeds over-

Dual Iceberg Model (L1 = eerste taal; L2 = tweede taal) (Cummins, 1979)

Het is een behoorlijk gemiste kans om geen aandacht te hebben in het onderwijs voor de andere talen die leerlingen spreken

heerst. Dit komt volgens de docenten omdat er in de schoolregels staat dat er Nederlands gesproken moet worden op school. Docenten denken daarom dat de directie en andere collega's het gebruik van thuistalen op school zullen afkeuren. Een andere reden is dat niet iedereen weet hoe ze in de les met meertalige leerlingen kunnen werken als het gaat om taalverwerving; op dit terrein zijn docenten dus handelingsverlegen.

En dat is jammer. Want door de meertaligheid van leerlingen in de les in te zetten, zal het gemeenschappelijk kennisreservoir zoals hierboven beschreven beter benut worden. Dit wordt ook wel het hanteren van een functioneel meertalig onderwijsmodel genoemd. Een functioneel meertalig onderwijsmodel inzetten brengt vele voordelen met zich mee. Een andere taal kan namelijk als opstapje gezien worden bij het leren van een nieuwe taal (Blom et al., 2021). Zo kun je het leerproces van leerlingen stimuleren door hen voort te laten bouwen op de kennis en vaardigheden die zij al hebben van talen. De verschillende talen worden immers op hetzelfde moment geactiveerd in de hersenen. De docent hoeft daarbij ook niet zelf de talen te beheersen, een open houding en bereidheid om de meertaligheid van leerlingen in te zetten is voldoende (De Graaf et al., 2019).

Een ander argument om meertaligheid bewust in de les in te zetten, is dat dit ook het taalbewustzijn stimuleert. Wanneer verschillen en overeenkomsten tussen talen inzichtelijk worden gemaakt, zullen leerlingen het functioneren van taal beter begrijpen en meer waarderen. Dit zal ertoe leiden dat leerlingen meer over taal nadenken, met als resultaat dat de taalvaardigheid verder ontwikkeld wordt (Jonckheere, 2011).

Verder heeft meertaligheid een positieve invloed op het onderlinge begrip tussen en wederzijdse interesse voor leerlingen met verschillende achtergronden. Leerlingen worden zich bewust van de verscheidenheid aan talen en culturen binnen de school en zullen hier eerder een open houding voor aannemen. Deze open houding is nodig om de interculturele competentie van de leerlingen te ontwikkelen. Binnen het taalonderwijs

is de interculturele competentie een fundamenteel element voor de toekomst (SLO, 2021).

Activiteiten

Zoals eerder beschreven is het ontbreken van praktische handvatten een belangrijke reden voor docenten om de meertaligheid van hun leerlingen niet te benutten. Er zijn verschillende manieren om meertaligheid in de les in te zetten. Zo kunnen docenten tijdens het doornemen van nieuw vocabulaire kort stilstaan bij de verschillende talen die er gesproken worden in de klas en leerlingen vragen of er woorden zijn die zij herkennen uit hun eigen taal.

In het kader (p. 22) worden verschillende activiteiten beschreven die docenten kunnen inzetten om meertaligheid in de klas aan de orde te laten komen. In de eerste drie activiteiten staat vocabulaireverwerving centraal en in de laatste twee taalbewustzijn.

Er zijn diverse goede redenen waarom meertaligheid een plek in de les verdient. Als docenten kunnen wij bijdragen aan het taalbewustzijn van leerlingen en ze leren een open houding aan te nemen ten aanzien van elkaar(s talen). Zo krijgen leerlingen het gevoel dat hun moedertalen er ook op school toe doen. ■

LITERATUUR

- Blom, S., Fockert, T. de, & Yilmaz, N. (2021, 10 december). *Opinie: 'Sta leerlingen toe hun thuistaal op school te gebruiken, dat bevordert de prestaties'*. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/columns-opinie/opinie-sta-leerlingen-toe-hun-thuistaal-op-school-te-gebruiken-dat-bevordert-de-prestaties~b6b35b2c>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 13 november). *Bevolking; geslacht, migratieachtergrond, vierc.postcode, 1 jan; 1998-2023*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/83503NED?q=migratieachtergrond>
- Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49(2), 222-251.
- Graaf, A. de, Delarue, S., & Coninck, K. De. (Red.). (2019). *Omgaan met meertaligheid in het onderwijs in het Nederlandse taalgebied*. Meertalig.nl; Meertaligheid.be; Nederlandse Taalunie. <https://taalunie.org/publicaties/53/antwoorden-op-vragen-over-omgaan-met-meertaligheid-in-het-onderwijs-in-het-nederlandse-taalgebied>
- Jonckheere, S. (2011). Talensensibilisering in het basisonderwijs: Op een positieve manier omgaan met talen in de klas. *Tijdschrift Taal voor Opleiders en Onderwijsadviseurs*, 2(3), 34-41.
- SLO. (2021). *Interculturele competentie bij taalverwerving*. <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/interculturele/>

ACTIVITEIT	DOEL	UITLEG
Linguistic landscape	<ul style="list-style-type: none"> •Vocabulaireverwerving •Taalbewustzijn creëren 	<p>Bij deze activiteit gaan leerlingen op zoek naar woorden op reclameposters, verkeersborden, informatiebordjes en affiches in openbare ruimtes. Vaak staan er teksten in verschillende talen op. Leerlingen gaan op zoek naar talen die ze (her)kennen, denk dus bijvoorbeeld aan de schooltalen. Je kunt ze in tweetallen of groepjes hier foto's van laten maken.</p> <p>Laat leerlingen vervolgens nadenken over de volgende vragen: Welke talen herken je? Hoeveel talen zie je? Wat zou de functie kunnen zijn van de gebruikte taal/talen? Wat zouden de woorden kunnen betekenen? Hoe weet je dat?</p> <p>Ten slotte laat je de leerlingen hun bevindingen presenteren in de klas aan de hand van hun gemaakte foto's. Leerlingen zullen hierdoor zich bewust worden van de aanwezigheid van verschillende talen in hun omgeving. Tevens zullen ze gebruikmaken van strategieën om de betekenissen van woorden te kunnen raden. Ze zullen (delen van) woorden vergelijken met talen die ze al kennen.</p>
Taalboom	<ul style="list-style-type: none"> •Vocabulaireverwerving •Taalvergelijking •Kennismaken met talen die klasgenoten spreken 	<p>Laat je leerlingen in hun eigen taal nadenken over een bepaald thema. Het thema kan gekoppeld zijn aan het hoofdstuk van een vak als aardrijkskunde of geschiedenis, maar kan ook algemeen van aard zijn, zoals 'liefde' of 'vriendschap'.</p> <p>In de stam van een getekende taalboom komt het thema te staan en in de takken komen de woorden die met dit thema te maken hebben in verschillende talen. Leerlingen knippen boomblaadjes uit of krijgen post-its en schrijven hier woorden in talen op die ze kennen. Daarna kleden de leerlingen de boom aan met alle woorden die ze bedacht hebben.</p> <p>Tot slot vertellen leerlingen wat ze hebben opgeschreven en in welke taal. Leerlingen vinden het leuk om bezig te zijn met hun eigen taal en zijn daar vaak trots op. Leerlingen zien zo gelijkenissen tussen talen en komen tevens van elkaar te weten welke talen er allemaal gesproken worden in de klas.</p>
Cognatenspel	<ul style="list-style-type: none"> •Vocabulaireverwerving •Taalvergelijking 	<p>Cognaten zijn woorden die een gemeenschappelijke etymologische oorsprong hebben. Hierdoor kunnen ze qua vorm op elkaar lijken.</p> <p>Leerlingen krijgen verschillende woorden te zien in een taal (die cognaten hebben in het Nederlands of een andere schooltaal). Je kunt hen in tweetallen laten nadenken of ze de betekenissen van de woorden kunnen ontdekken. Je kunt dan woorden kiezen die met elkaar te maken hebben of die passen bij het onderwerp van je les.</p> <p>Een andere manier is in de vorm van een memoryspel. Je laat steeds verschillende cognaten willekeurig zien. Leerlingen moeten vervolgens zelf de twee woorden vinden die dezelfde betekenis hebben.</p> <p>Leerlingen leren betekenissen van woorden te achterhalen door te kijken of het lijkt op een andere taal die ze al kennen.</p>
Taaltroost	<ul style="list-style-type: none"> •Taalbewustzijn creëren •Creativiteit 	<p>Bij deze activiteit gaan leerlingen aan de slag met taalkunswerken. Ze kiezen favoriete uitdrukkingen, gezegdes of spreekwoorden in hun eigen moedertalen en maken hier een poster, tekening of schilderij bij. Deze activiteit zou heel goed gekoppeld kunnen worden aan de kunstvakken. Na afloop presenteren de leerlingen hun kunstwerken aan elkaar, ze vertellen aan hun klasgenoten wat er staat en wat deze zinnen voor hen betekenen.</p> <p>Leerlingen denken na over hoe ze bepaalde ideeën kunnen uitdrukken in hun kunstwerk en kunnen met zo'n opdracht hun creativiteit de vrije loop laten.</p>
Talenpaspoort	<ul style="list-style-type: none"> •Bewustwording van eigen talen 	<p>Leerlingen gaan nadenken over welke talen een rol spelen in hun leven. Ze krijgen een paspoort waarin de volgende vragen kunnen staan en beantwoorden deze: Welke talen spreek je? Welke taal spreek je met je vrienden, ouders, broers of zussen, opa's of oma's, andere familieleden? In welke taal droom je? Welke talen gebruik je op school? Waarom gebruik je deze talen? In welke taal lees je graag? In welke taal luister je liedjes? Welke taal vind je het leukst?</p> <p>Leerlingen brengen hun talenkennis in kaart en denken na over wanneer ze welke taal spreken.</p>

Activiteiten om meertaligheid een plek in de les te geven (gebaseerd op een werkconferentie over meertaligheid gepresenteerd door Mirjam Günther)

binnenkort

21 september 2024, Studiedag Levende Talen Russisch, Leiden, <russisch.levendetalen.nl/studiedag>

27 september 2024, Jaarcongres Werkgroep Achttiende Eeuw, <achttiendeewu.wordpress.com>

28 september – 5 oktober 2024, Week van het Nederlands, <www.weekvanhetnederlands.org>

1 – 2 oktober 2024, Lesgeven als TED Talks, Utrecht, <vllt.nl/ted24>

10 oktober 2024, Dag van de Duitse Taal, <vllt.nl/dvdt>

6 november 2024, Conferentie Grensverleggend Leren, Amersfoort, <vllt.nl/grensverleggend>

7 november 2024, Fortbildungstag Deutsch, Zwolle, <vllt.nl/fbt>

8 november 2024, Congres Levende Talen, Zwolle, <levendetalen.nl>

8 november 2024, DBNL 25 jaar, Den Haag, <www.dbnl.org>

18 – 22 november 2024, Week van de Internationale Student, <vllt.nl/wotis>

22 november 2024, SLO Congres Actualisatie Kerndoelen en Examenprogramma's, Nieuwegein, <www.slo.nl>

22 november 2024, Taal-en-Tongval-symposium 2024, Gent, <www.taalentongval2024.ugent.be>

22 – 23 november 2024, HSN Conferentie, Brussel, <www.hsnconferentie.eu>

20 – 22 maart 2025, Nascholing Duits: Recent verschenen werken, Nordhorn, <vllt.nl/rvw>

6 – 7 maart 2026, Nationaal Congres Duits, Noordwijkerhout, <nationaalcongresduits.nl>

Nascholing Duits: Recent verschenen werken

Van donderdagavond 20 maart tot zaterdagochtend 22 maart 2025 vindt in het klooster Frenswegen in Nordhorn (D) de jaarlijkse nascholing Duits *Recent verschenen werken* plaats. Besproken worden de film *Das Lehrerzimmer* van İlker Çatak en de romans *Gewässer im Ziplock* van Dana Vowinckel, *Gittersee* van Charlotte Gneuß en *Das Vorkommnis* van Julia Schoch onder leiding van Iryna Bazhutkina, Peter Groenewold, Henk Harbers en Marianne Vogel.

Uitgebreide info is beschikbaar via <vllt.nl/rvw>.

Begrijpen en begrepen worden

Op vrijdag 8 november 2024 vindt het jaarlijks Congres Levende Talen plaats, met dit keer als titel 'Begrijpen en begrepen worden: Talen in samenhang'. Gert Rijlaarsdam verzorgt de keynote, waarin hij in zal gaan op een samenhangend leerplan taal. In het middagprogramma vinden er zestig workshops plaats, onder andere verzorgd door de zestien secties van Levende Talen.

De dag vindt plaats bij de Buitensociëteit in Zwolle (tegenover het station). Tijdens het congres worden ook het Europees Talenlabel 2024 en de tweejaarlijkse Gerard Westhoff Talendidactiekprijs uitgereikt.

Zie <levendetalen.nl> voor meer informatie.

Dag van de Duitse Taal

Op donderdag 10 oktober organiseert de Actiegroep Duits, het Duitsland Instituut Amsterdam, de Duits-Nederlandse Handelskamer, het Goethe-Instituut Nederlande en de Zentralstelle für das Auslandsschulwesen weer de Dag van de Duitse Taal. Middelbare scholieren leren de Duitse taal en cultuur die dag op een ludieke manier beter kennen. Dit jaar staat de dag in het teken van gaming.

Het doel van de Dag van de Duitse Taal is om het imago van het schoolvak te verbeteren, het belang van Duits te onderstrepen en leerlingen bewust te maken van de carrièrekansen die een goede beheersing van het Duits met zich meebrengt. Tijdens de Dag van de Duitse Taal trekt de Actiegroep Duits door het land en organiseert tal van activiteiten. Ook ontwikkelt de groep in de aanloop naar de Dag van de Duitse taal quizen, escaperooms en ander lesmateriaal waar scholen gebruik van kunnen maken. Veel scholen organiseren ook zelf activiteiten onder het genot van Duitse lekkernijen.

Voor meer informatie zie <vllt.nl/dvdt>.

Lesgeven als TED Talks

Je legt uit en leerlingen hangen aan je lippen. Vol inspiratie gaan ze aan de slag en de lesstof blijft goed hangen. Als leraar wil je je leerlingen graag boeien en inspireren. Maar hoe pak je dat aan? Tijdens deze tweedaagse masterclass van Medilex, die plaatsvindt op 1 en 2 oktober in Utrecht, leer je hoe je leerlingen bij de les kunt betrekken aan de hand van TED-technieken. TED-presentaties staan bekend om hun vermogen mensen te boeien en inspireren. Dit komt niet vanzelf, maar is het gevolg van bewust toegepaste technieken.

De tweedaagse cursus bestaat uit twee contactdagen en wordt verzorgd door debatkampioen Jeroen Heun. In de cursus analyseren de deelnemers aan de hand van filmpjes welke spreektechnieken inspireren en boeien.

Voor meer informatie zie <vllt.nl/ted24>.